Департамент культури і туризму, національностей та релігій
Чернігівської обласної державної адміністрації

Новгород-Сіверські СТАРОЖИТНОСТІ

Газета Комунального закладу Чернігівської обласної ради
Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника
«Слово о полку Ігоревім»

№3 (20) 2024 р.

ВІДКРИЛИ НОВУ ЕКСПОЗИЦІЮ «ЧЕРНІГОВО-СІВЕРСЬКЕ КНЯЗІВСТВО XI-XIII СТ.»

Вона зроблена в рамках дворічного грантового проекту «Чернігівське князівство від тисячолітньої історії до сучасної туристичної промоції». Ініціатор проєкту – Чернігівська обласна державна адміністрація

Наукову концепцію експозиції розробила кандидат історичних наук, археолог Олена Черненко.

Технічний та ескізний дизайн-проєкт підготовлено та втілено в життя Майстернею музейних проектів Олександра Антонця. Це колектив архітекторів та дизайнерів, професійна діяльність яких спрямована на створення сучасних музейних об'єктів в Україні.

Історична подія, що стала основою відзначення 1000-ліття Чернігово-Сіверського князівства відбулася в 1024 р. Тоді князь Мстислав Володимирович виступив з дружиною та сіверянами до Листвена проти брата Ярослава «І бяше осінь і ту ся сретоша…» «І настала ніч горобина, і була пітьма, і громи, і блискавка, і дощ». В битві перемогу отримав Мстислав Володимирович. Брати воювали між собою за владу, але потім помирились і поділили Русь на дві частини по Дніпру. На Правобережній Русі правив Ярослав, а на Лівобережній – Мстислав.

Мстислав перетворив Чернігів на столицю великого князівства. Він намагався у всьому зрівняти Чернігів з Києвом. Щоб підкреслити значення міста, князь почав будувати величний Спаський собор. Однак у 1036 р. Мстислав передчасно помер і Чернігів повернувся під владу Києва.

В тематичній структурі експозиції розповідаємо про літописних сіверян, даємо реконструкцію жител та забудови поселень носіїв роменської археологічної культури. Говоримо про заснування міста Новгород-Сіверський в кінці X ст. Показуємо карту князівств Древньої Русі з акцентуванням на Чернігівському та Новгород-Сіверському князівствах. Представляємо генеалогічне древо Ольговичів і Давидовичів. Розповідаємо про похід князя Ігоря Святославича на половців тощо.

Підготувала до друку **Олена Радченко**
заступник директора з наукової роботи

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ
(жовтень-грудень)

1 жовтня – День захисників і захисниць України.

День українського козацтва.

Покрова Пресвятої Богородиці

27 жовтня – День української писемності та мови.

28 жовтня – День вигнання нацистських окупантів з України.

9 листопада – Всеукраїнський день працівників культури та майстрів народного мистецтва.

21 листопада – День Гідності та Свободи.

26 листопада – День пам'яті жертв голодоморів.

30 листопада – 90 років Раїсі Петрівні Іванченко – історикині, письменниці, публіцистки.

6 грудня – День Збройних Сил України.

14 грудня – День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС.

ДО ІСТОРІЇ ВОДОГОНУ В НОВГОРОДІ-СІВЕРСЬКОМУ

Олена Путра
молодший науковий
співробітник
краєзнавчого відділу

Важливим етапом у розвитку інфраструктури Новгород-Сіверського стало прокладання водогону. Водогін забезпечив би населення чистою водою, сприяв підвищенню санітарно-побутових умов та покращенню охорони здоров'я тощо.

Новгород-Сіверське міське страхове товариство, з метою протипожежних заходів та для забезпечення населення якісною водою, вирішило прокласти в місті водогін. У 1901 р. губернською адміністрацією був затверджений проєкт на його будівництво. За відносно короткий час водогін (магістраль) у місті був прокладений та 27 серпня 1903 р. затверджений для експлуатації. Відповідальним за проведення технічних робіт був Олексій Мельников. Страхове товариство фінансувало прокладку труб за свій рахунок тільки головними вулицями міста. Того ж року страхове товариство почало збір відомостей про бажаючих провести водогін в свої господарства. Прокладка труб від магістралі, установка їх у будинку або дворі, а також вартість водоміра-лічильника – за кошти тих, хто бажає влаштувати водопровід у своєму господарстві. За використану воду, з влаштованих у будинках чи дворах кранів, власники мали б сплачувати таку ціну: за кожні 100 відер по 20 коп. В той же час – користувачі із загального водорозбірного крану за 100 відер по 30 коп. Під час пожежі вода з водогону пожежних кранів (було заплановано 20 кранів) мала бути безкоштовною.

Щоб з'ясувати кількість бажаючих мешканців земських будинків, які мають намір влаштувати собі водопровід, земська управа планувала провести опитування серед жильців. Одночасно визначивши чи згодні вони на збільшення плати за наймане житло. Отже, це було питання часу.

Маючи гарну можливість отримувати якісну воду в достатньому об'ємі та за доступну ціну, земство вбачало не тільки необхідність, але й велику користь від проведення гілки водопроводу в приміщення земської лікарні та арештне приміщення (зараз – напівпідвальне приміщення у будівлі міської ради). Доставка води до цих закладів здійснювалася звичайним, не зовсім зручним способом – воду привозив водовіз, якого земство винаймало щорічно. Але, зазвичай, води не вистачало, до того ж, вона бувала поганої якості. Згідно кошторису витрат, лікарня щорічно потребувала до 36000 відер, за які повітове земство платило 240 руб. Кожен барель води (15 відер), згідно діючих цін, обходився в 10 коп. З водопроводу ж це коштувало в 3 рази дешевше, тобто, за 10 коп. можна було отримати 50 відер.

При проведенні в лікарню водогону, за той же об'єм води, необхідно було б платити лише 72 руб. «Водні потреби» арештного приміщення обходилися земській управі в 36 руб./рік за 5400 відер. З проведенням сюди водогону, навіть якщо використання води зросло б до 8000 відер, то виходила економія в 20 руб. Отже, водогін був зручний і вигідний.

Прокладка труб загальна довжина від точки з'єднання з магістраллю до центру двору лікарні дорівнювала 174 сажня (370,62 м). За рахунок повітового земства починалася від крайньої точки магістралі – від вул. Глухівської до будинку міського училища (за кошторисом – 1491 руб. 88 коп). За цю суму земство запланувало придбати 1 пожежний кран, 3 крана в приміщенні лікарні (ванна, ватерклозет, операційна), 2 крана в амбулаторії (аптека,кухня), користування водою з яких передбачалося на загальних засадах. Але по причині занадто великого для земства кошторису, вирішили скоротити витрати до 1200 руб., для чого вилучили з кошторису вартість пожежного крану та змінили в плані оцинковані труби на чавунні. Але навіть ця сума виходила за межі кошторису витрат Новгород-Сіверського земства на поточний рік. Знайшли вихід, взявши позику в Губернського земства в сумі 1200 руб. з 5% річних із розстрочкою виплати на 10 років. Фінансувати проведення водогону до арештного приміщення земство наміру не мало. Вартість влаштування сюди водогону за кошторисом складала 167 руб. 40 коп. Кошти планували отримати із доходів арештної установи.

Таким чином, впровадження проєкту підключення до головної магістралі водогону міста в 1903 р., стало не лише технічним досягненням, але й економічно вигідним рішенням. Воно дозволило суттєво знизити витрати на доставку води до установ, а згодом зробило більш комфортним життя містян. Ефективна співпраця між міськими страховим товариством та повітовим земством продемонструвала, що навіть за умов обмежених ресурсів можна реалізувати масштабні та важливі проєкти.

Продовження.
Початок в газеті №2

До 70-ї річниці від дня народження знаного археолога, історика, педагога Володимира Петровича КОВАЛЕНКА

Інформація опрацьована старшим науковим співробітником краєзнавчого відділу Оленою Бунак на основі звіту про дослідження Спаського собору XII ст. у м.Новгород-Сіверський 1982 року під керівництвом Володимира Коваленка.

Звіт зберігається фондах Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім».

В археологічних дослідженнях Спаського собору в 1982 р. брали участь студенти історичного факультету ЧДПІ ім. Т.Г. Шевченка, члени Чернігівського міського клубу «Юний археолог», а також група ленінградських архітекторів. Науковими консультантами експедиції були доктор історичних наук П.О. Раппопорт та заввідділом фондів Чернігівського державного архітектурно-історичного заповідника кандидат архітектури А.А. Карнабід. Мета – максимально розкрити апсидні частини собору XII ст., завершити дослідження всередині собору XVIII ст.

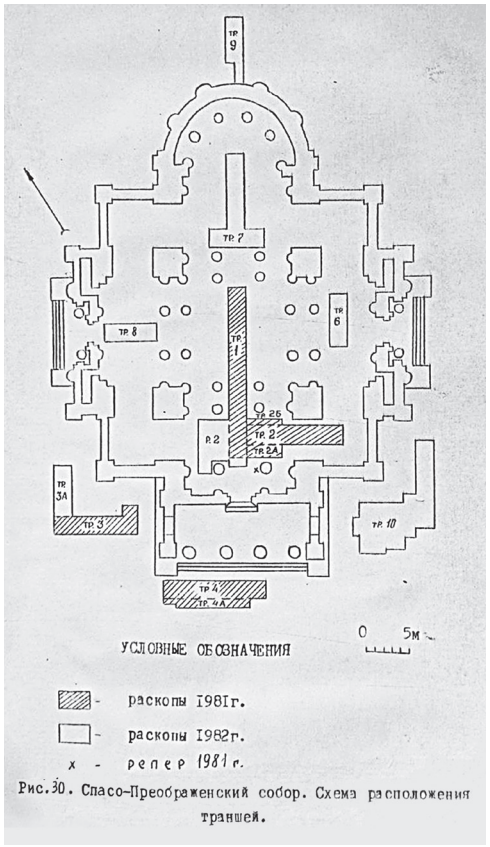

Рис.30. Спасо-Преображенский собор. Схема расположения траншей.

В подальшому в Спасо-Преображенському соборі планувалося відкрити музей. Всі матеріали були передані в фонди Новгород-Сіверського філіала Чернігівського державного архітектурно-історичного заповідника для експонування.

В 1981 році досліджували переважно собор XII ст., а у 1982 - заклали також декілька шурфів на території Спасо-Преображенського монастиря.

Шурф №3 (2х2 м) закладено впритул південної стіни бурси, від її північно-західного кута. Після зняття дернового шару (0,04 м) знайдена цегляна відмостка, що йшла паралельно стіни будівлі та складалася з 7 рядів цегли яскраво-помаранчевого кольору. 6 рядів покладено в «ялинку», один перпендикулярно стіні бурси. Загальна ширина відмостки 1,30 м. Розмір та фактура цегли свідчать про облаштування відмостки в 1950-х роках.

Досліджено також фундамент будинку бурси. Глибина шурфу №3 1,92 м, заповнений він різночасовою керамікою XII-XVIII ст. та уламками кахлів XVI-XVIII ст.

Шурф №4 (2х2 м) закладено майже біля західної вежі під монастирською огорожею, щоб дослідити фундаменти монастирської огорожі. Шурф показав, що нижче сучасної стіни фундамент має ще 10 рядів цегли безсистемної кладки.

Шурф №5 (3х2м) закладений в центральній частині монастирського подвір'я, праворуч від центрального входу. Нижче дернового шару виявлено шар будівельного сміття. На глибині 0,94 м в центральній частині шурфу виявлено поховання. Збереження кістяка непогане, окрім кісток пальців рук і ніг, зуби стерті. Також простежуються сліди труни у вигляді дерев'яної трухи коричневого кольору. Інвентар відсутній. Час поховання нез'ясовано. Також на глибині 1,30 м виявлено ще одне поховання. Час не з'ясовано. В цій частині монастиря, ймовірно, знаходилось кладовище. В шурфі також зустрічається різночасова кераміка (XII-XVIII ст.) та фрагменти кахлів.

Шурф №6 (2х2 м) закладено праворуч від бурси в монастирському саду серед дерев. В шурфі на глибині 1,40м знайдено декілька невеликих уламків кружальної кераміки, залізних цвяхів та значно пошкоджені корозією залізні предмети.

Щоб перевірити реконструкцію Спаського собору XII ст. М.В. Холостенка, ліворуч від сучасного собору була закладена додаткова траншея 3А (6х2м), що була продовженням траншеї №3 (1981 року). Відразу після зняття дернового шару виявлені сліди неодноразового ремонту та перебудови собору. На глибині 0,45 м – залишки цегляної відмостки, покладеної на шар річкового піску. На глибині 2,30 м знайдена могильна яма, але без кістяка. Неподалік – декілька могильних ям з кістяками (5 поховань). Виявлено яму заповнену уламками давньоруської кераміки, нижню частину кружальної посудини з лінійним орнаментом та залізне черешкове вістря стріли (ймовірно XVIII ст.). Там же було поховання. Зібрана значна колекція фрагментів кружальної кераміки XII-XV ст. з лінійним та хвилястим орнаментами, залізний черешковий ніж та уламки 2-х скляних браслетів - синього гладкого та блакитного витого.

Траншея №6 (керівник А.Л. Казаков) закладена в південному нефі собору XVIII ст. (6х2м). Після зняття чавунних плит з підлоги собору XVIII ст. в траншеї знайдено велику кількість уламків плінфи XII ст., різночасової цегли, цем'янки, вапна тощо. На глибині 1,6 м знайдено мідний п'ятак 1766 року (п'ять копійок з гербом російської імперії Є.М.). На глибині 1,40 -1,70 м – три дубові колоди: одна – діаметром 0,30 м, дві інші – 0,28 х 0,20 м. Це були залишки дерев'яних конструкцій, що були вкопані в землю вертикально. На глибині 2,25 м виявлено прошарок 0,08-0,10 м, що складався з дрібного вапна та горілого дерева (ймовірно, слід від пожежі). На глибині 3,40 м частково розчищено поховання без

Закінчення на 4 стор.

Закінчення. Початок на 3 стор.

залишків труни чи могильної ями. Небіжчик був у шкіряному головному уборі (XVIII ст).

Траншея №7 (керівник А.Л. Казаков) закладена в апсидній частині собору XVIII ст. (10х2 м), згодом розширена і набула форму літери Т. Підлога з чавунних плит в цій частині собору не збереглась. Серед міцного завалу з суцільної та битої плінфи XII ст., зрідка зустрічається і більш пізня цегла, а також велика кількість цем'янки, штукатурки, шматків вапняку та пісчаника. Зустрічались цілі блоки давньоруської плінфи (передані до фондів музею). Залишки давнього храму, після того як його розібрали, були розкидані й використовувалися як підсипка для основи нового собору. На глибині від 1,15 м до 2 м розчищено ряд горизонтально покладених та вертикально вкопаних дубових колод і балок діаметром від 0,15 до 0,30 м. На глибині 4,40 м зафіксовано кістяк в залишках труни. В траншеї, окрім великої кількості уламків плінфи, кераміки різних часів XII-XVIII ст., знайдено уламок залізного шила. На глибині 1,20-1,40 м – польський солід (монета затерта, але можна розгледіти зображення чоловіка, на реверсі - вершник.)

Траншея №8 (керівник О.М. Веремейчик) закладена в північному нефі собору (5х2м). Після зняття чавунних плит з підлоги, знайдено великий шар битої цегли, цем'янки та іншого будівельного сміття, товщиною від 0,60 до 1,80м. На глибині від 0,75 - 1,75 м знайдені залишки дерев'яних конструкцій покладених горизонтально, вкопаних вертикально. Вони знаходились на різних рівнях і між собою не були скріплені, хоча зустрівся брус, закріплений трьома металевими кованими цвяхами. Ще під час розкопок 1982 року було встановлено, що дубові конструкції зустрічаються в усіх частинах собору. Скоріш за все, це був своєрідний технічний засіб «жорсткості», що зв'язував фундамент собору і колони для розподілу навантаження. Дубові конструкції були встановлені після завершення зведення фундаментів під колони. В фундаменті був вирубаний отвір в який вставлено кінець бруса.

В подальшому, дубові конструкції планували експонувати, тому роботи частково призупинили. На глибині 3,10-3,40 м частково розчищені поховання. В траншеї зібрана незначна кількість фрагментів давньоруської кружальної кераміки з лінійним орнаментом на плечиках та шийці, а також уламок дінця посудини з клеймом у вигляді двох кіл.

Траншея №9 (керівник О.М. Веремейчик) розбита зовні собору XVIII ст. за його апсидою. Після зняття дернового шару виявлено завали будівельного сміття (віконне скло, уламки жерсті тощо). На глибині 1,38 м траншея вийшла на комунікації (водопровід, теплотрасу). На глибині 1,66 м розчищено частково пошкоджене поховання, поруч металевий ключ XIV - сер. XV ст. Траншея №9 частково порушила залишки будівлі з глибоким підвалом. Може датуватися XIV-XV ст. за фрагментами кераміки, які там були знайдені. Кераміка виготовлена на гончарному колі і нагадує давньоруську, проте вона значно грубіша та важча. У верхніх шарах траншеї №9 зібрані фрагменти кахлів та кераміки XVII-XIX ст. Фундамент собору XVIII ст. побудований з необроблених кусків новгород-сіверського пісковику та окремих уламків плінфи.

Траншея №10 (керівник А.Л.Казаков) розбита праворуч собору XVIII ст., щоб підтвердити реконструкцію М.В.Холостенка. Практично вся площа траншеї була зайнята різними мурованнями та відмостками. Знайдено склеп з темно-червоної цегли (30х14х4 см) на вапняному розчині жовтого кольору зі значним домішком піску. Склепіння було пробито, більша частина склепу знаходилась під асфальтовою доріжкою, тому він розчищався частково. Його ширина 2,6 м, довжина 2,40 м, максимальна висота 1,6 м. Товщина стін і склепіння - 1 ряд цегли. Підлога земляна. Склеп заповнений будівельним сміттям, всі поховання так змішані, що важко встановити їх кількість. При розчищенні знайдено 6 фрагментів бронзових прикрас, золочіння з вбрання або з труни, залізний ключ тощо. Окрім склепу, на глибині 0,45 м та 0,70 м виявлено два поховання, частково збережених. На глибині 0,35 м лежав фрагмент жорна (діаметр біля 0,70 м, діаметр отвору 0,05 м, товщина 0,14 м). Скоріш за все, це був нижній камінь, зверху лежав другий уламок верхнього каменю. Також розчищена кладка з великих шматків новгород-сіверського піщанику, місцями підтесаного та густо залитого розчином. Вона зроблена з уламків різночасової цегли на жовтому розчині поганого замісу з великими шматками вапняка. Також зафіксовано ще один склеп, побудований з цегли з борозенками. Склеп не розчищався. В цілому можна зробити висновки, які підтверджують фундаменти галерей собору XII ст., зафіксовані М.Холостенком. Вздовж стін галерей йшла цегляна відмостка. З такої ж цегли була облаштована й доріжка від південного входу в собор до південних воріт монастиря. Безпосередньо до відмостки примикали склепи, склепіння яких, ймовірно, виходили на поверхню. Інші склепи знаходились всередині галерей собору. Загалом тут досліджено 12 поховань. Глибина поховань від 1,75 м-2,30 м. Більшість поховань орієнтовані паралельно стіни давньоруського храму і датуються другою половиною XVIII ст. Також зібрано невелику кількість кружальної кераміки XII - XV ст., фрагменти залізного черешкового вістря стріли, уламки кахлів.

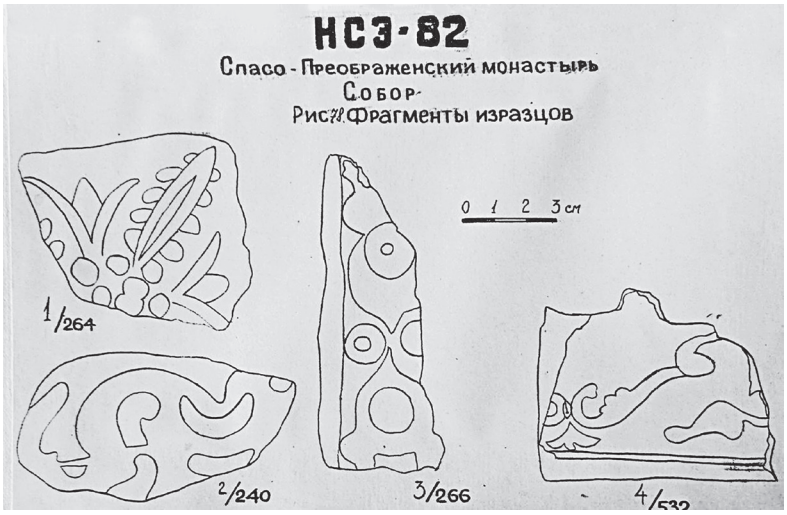

Далі буде

ЗНАВЕЦЬ РІДНОГО КРАЮ

До 95-річчя від дня народження Івана ІВАНЧЕНКА

Олена Бунак
старший науковий співробітник
краєзнавчого відділу

Безцінний науковий спадок археологічних досліджень Подесення залишив нащадкам Іван Федорович Іванченко – звичайний вчитель історії, невтомний пошуковець, що присвятив все своє життя археологічним розвідкам та вивченню минулого краю.

Розуміючи вагоме значення археологічних знахідок для дослідження історії Сіверщини, в середині 1990-х років передав значну частину своєї колекції до краєзнавчого відділу Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім». Знаряддя праці, кераміка, крем'яні наконечники стріл, зброя епох неоліту, бронзи та раннього слов'янства, представлені в музейній експозиції, викликають значний інтерес серед відвідувачів.

Народився Іван Іванченко 20 вересня 1929 р. в с. Савинках, Корюківського району Чернігівської області. В молоді роки працював підривником на шахті в м. Добропілля Донецької області. Після трагічного випадку, вирішив змінити професію. В 1955 році закінчив Городнянську середню школу робітничої молоді, потім Харківський державний університет. З 1965 року – вчитель історії Смяцької середньої школи, згодом – відмінник народної освіти, краєзнавець. Близько тридцяти років працював з дітьми, прищеплював їм любов до рідного краю.

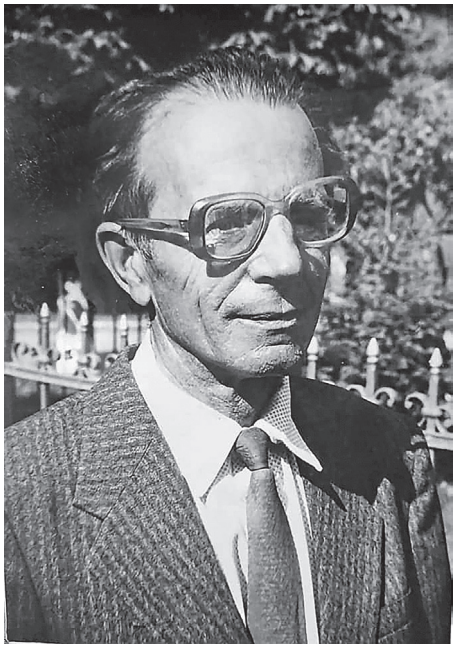

Зацікавленість минувшиною, спонукає вчителя до співпраці з науковцями – істориками та археологами. Наприкінці 60-х – на початку 70-х років Іван Федорович разом з вченими інституту археології АН СРСР бере участь у розкопках слов'янських поселень на території Чернігівської і Сумської областей. Згодом, отримавши дозвіл на розкопки від інституту археології АН УРСР, разом з учнями старшокласниками започатковує обстеження берегів Десни та її приток: Судості, Зноби, Свиги, Смячки, Торкни, Роми, Сейму, Убеді.

На згаданій території виявлено понад 100 пунктів з численними унікальними археологічними знахідками. Методика вивчення проста, але разом з тим і найефективніша – піші походи, що давали можливість не пропустити жодного зручного місця для поселення древньої людини. Як виявилось, не всі стоянки були вивчені археологами і відображені в науковій літературі. Археологічні розвідки виявили чимало білих плям. Наприклад, про місцеве металургійне виробництво в VIII-X ст. можна говорити на підставі знайденого на правому березі річки Рома, поблизу с. Леньків, сопла, шлаків та лячки (пристрій для розливання металу). У всіх виявлених поселеннях зустрічається значна кількість керамічних виробів різних культур, на які посилаються археологи з багатьох країн світу.

Значення археологічних пам'яток Новгород-Сіверщини виходить далеко за межі історії краю. Їх вивчення стало важливим вкладом в історію східнослов'янських народів.

За ініціативою Івана Іванченка в с. Смяч було створено музей, куди він передав багато особистих знахідок. Дослідник вів активну громадську роботу, листувався з науковцями Академій Наук, очолював місцеву організацію товариства охорони пам'яток історії і культури, часто виступав з лекціями та бесідами. Сумлінна праця Івана Федоровича відзначена багатьма нагородами.

Більша частина предметів зібрана пошуковцем у Новгород-Сіверському, Менському та Сосницькому районах. Дослідження І.Іванченка вийшли далеко за межі аматорства та стали справжньою школою археології.

ВЕСІЛЬНИЙ ОБРЯД с. ВОРОБ'ЇВКА

Записаний студенткою ЧВПО побутового обслуговування Наталією Полюшко, зі слів місцевих жительок: Пузан Наталії Михайлівни 1956 р.н., Соромок Марії Іванівни 1957 р.н.

Сватання – це передвесільний обряд, під час якого зустрічаються батьки нареченого і нареченої для обговорення умов шлюбу. Свати відіграють важливу роль у сватанні – оговорюють придане, дату весілля, ближче знайомляться. Обряд вимагає від сватів бути посередниками і забезпечити згоду обох сторін щодо умов шлюбу.

На сватання їздили: батько, мати, хрещені батьки. Везли печений коровай та сулію горілки.

Запросини

Молода одягала на себе сукню, віночок з стрічками та ходила з дружкою, запрошувати гостей зі словами: *«Запрошуємо вас на весілля».*

Випікання короваю

На приготування короваю кликали жінок, які були щасливими в шлюбі та шанованими в селі, на яких мала би рівнятися молода. Саме вони приносили все необхідне для створення весільного короваю. Готуючи коровай, жінки обов'язково співали.

Весілля

Перед тим як йти до церкви, молоді просили в батьків благословення.

Молоду їздили забирати на конях, яких прикрашали дзвіночками.

Молодого вдягали в костюм, в нагрудний карман чіпляли квіточку.

Світилка

Обряд тримання свічки під час весілля. Тримала мала дівчинка.

Зустрічали молодят короваєм, треба було від нього відкусити шматок. Хто більший відкусить – той і буде в сім'ї командувати.

Розподіл короваю

Руків'я ножа обмотують хустинкою. Коровай ріжуть не виймаючи ножа. Потім роздають всім присутнім. При цьому кажуть: «Коровай приймаю, та молодих не забуваю, і хай вони мене не забувають». Коровай брали, а подарунок клали. Залишки короваю брали додому та давали овечкам, щоб котились двійнятами.

Меню на весіллі: холодець, м'ясо, кисіль, вінегрет, картопля, млинці.

В перший день весілля відбувається в будинку нареченої, молодята обмінюються клятвами. Гості вітають молодят та веселяться разом з ними.

Викуп молодої

Молоду ставили на кут, спереду становились брати, сестри, та не пускали молодого з дружками. Коли дружки заплатять гроші, тоді молоду віддають. Ввечері молодий везе молоду до себе додому.

Наша курочка сокотала.
Весілля чула та нічого не казала. Гууу…
Заріжте мене на юшку.
А пір'ячко моє в подушку. Гууу…

На другий день весілля

Гості збиралися в будинку молодого. Рідню молодої «вмивають». Натирають буряком, сажею. Зі словами *«Ой сваточки, ви напевно зранку не вмивалися»*. А після запрошують до хати.

Дружки вдягались в циганське вбрання та ходили ловити курей по селу. Наловлять в мішок, і несуть.

Тривало весілля 3 дні – суботу, неділю, понеділок.

До 220-річчя від дня народження Михайла МАКСИМОВИЧА

Ірина Лобачова
Завідуюча відділу давньоруської літератури

3 вересня 1804 р. на хуторі Тимківщина Золотоніського повіту Полтавської губернії народився Михайло Олександрович Максимович – учений, фахівець у галузі біології, історії, мовознавства, етнографії, педагог.

Початкову освіту здобув у церковнопарафіяльній школі Благовіщенського жіночого монастиря в Золотоноші. Згодом навчався в свого дядька, доктора права, професора Харківського університету Іллі Федоровича Тимковського в маєтку Туранівцях. Саме дядько й «заронив у душу хлопчика перші зерна любові до філософії та взагалі до науки».

Наприкінці 1812 р. Михайла віддали до Новгород-Сіверської гімназії, засновником якої був І.Ф. Тимковський, а директором статський радник Іван Іванович Халанський. Тут він серйозно захопився природничими науками, зокрема ботанікою.

«В гимназии 7 лет прошли для меня как 7 месяцев. Живописное положение Новгорода-Северского над Десною, его с древним Спасским монастырем на каменистой горе, давали поэтическое настроение».

В автобіографічних записках М. Максимович згадує багатьох викладачів гімназії. Проте найбільший позитивний вплив справив на нього вчитель Сухомлинов, який викладав природознавчу історію. Саме йому був зобов'язаний М. Максимович «початковим знанням ботаніки»: «Я так пристрастился к ней тогда, что для собирания новгород-северской флоры то и дело бывало бродил в Троицком монастырском саду, или в Цупринском рву, или гаю Полковницком… Зато мои успехи в науках, в двух высших классах гимназии, спустились с прежней степени на очень хорошую, и даже очень хорошую!».

1819 р. М. Максимович закінчив гімназійний курс. Того ж року вступає на словесне відділення Московського університету. Проте захоплення ботанікою не залишає. І через два роки переводиться на природничий факультет.

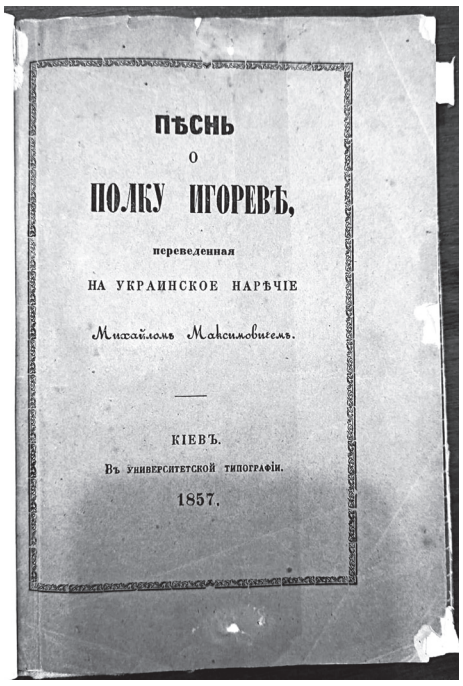
ПѢСНЬ
О
ПОЛКУ ИГОРЕВѢ,
переведенная
НА УКРАИНСКОЕ НАРѢЧІЕ
Михайломъ Максимовичемъ.
КІЕВЪ.
Въ Университетской типографіи.
1857.

Поступово зерна, посіяні Сухомлиновим у Новгороді-Сіверському, дають гарну паросль. Михайло Олександрович закінчує навчальний заклад із ступенем кандидата фізико-математичних наук. Його магістерською дисертацією була праця «Про системи рослинного царства» (1827), що дало йому змогу стати штатним викладачем ботаніки в своїй альма-матері. До цього, будучи залишеним при університеті для підготовки до професорського звання, Максимович викладав ботаніку в Благодійному пансіоні при університеті, вів курс у землеробській школі та комерційній академії. Призначався директором Ботанічного саду Московського університеті, був професором по кафедрі ботаніки.

Викладаючи в університеті, Михайло Олександрович починає читати цикл лекцій про «Слово...». Весною 1835 р. він закінчує свої читання, які викликали великий інтерес і схвальні відгуки, сприяли поширенню «Слова» серед українського читача. Тим більш, що їх зміст Максимович у 1836-1837 рр. подав у видрукуваних трьох статях. 1837 р. Михайло Олександрович видав вперше в Україні давньоруський текст «Слова» зі своїм прозовим перекладом і примітками. Вважав, що «Слово» як мовою, так і поетичною образністю та символікою споріднене з українськими народними піснями.

Закінчення на 8 стор.

Закінчення. Початок на 7 стор.

Палкий шанувальник рідної мови, хотів бачити старовинну пісню видрукуваною українською мовою: «Есть уже 9 стихотворных и 8 прозаических переводов ее на великорусский язык; не один раз переведена на языки польский, чешский, сербский, а также французский, немецкий, но ни разу не являлась в свет переведенною на народный язык Малороссии, который принадлежали и творец Песни, и ее герой, князь Новгород- Северский. В пополнении этого недостатка я перевел Игореву песнь языком и складом украинских песен, состоящих с ней в ближайшем и прямом родстве».

Сталось це 1857 р., в Києві. Видання Максимовичем тексту «Слова» в своїй редакції привернуло пильну увагу багатьох поціновувачів пам'ятки. Схвальну оцінку дав М. Грушевський.

Відомо, що «Слово» було предметом обговорення і з Шевченком. Тарас Григорович, перебуваючи на засланні, неодноразово звертався до приятелів, з проханням надіслати йому чи оригінальний текст, чи переклад «Слова». Максимович відгукнувся на бажання Шевченка. 20 грудня 1857 р. він писав поетові: «Прийми оці книжки моєї праці! Бач, і я на старості став віршовник, і з письменного книжного Ігоря зробив співаку-українця. Наполовину, здається, таки гарненький; дещо вже й сам полагодив: а що тобі не сподобається, будь ласков, напиши мені, коли буде досужно!».

М. Максимович став фундатором словознавства, першим науково дослідив основні проблеми «Слова», його мову і поетичний стиль, їх спорідненість з українськими думами, один з перших аргументовано довів зв'язок пам'ятки з історією і культурою українського народу.

ПОДАРУЙ МУЗЕЮ ЕКСПОНАТ

Щороку фонди Новгород-Сіверського історико-культурного музею-заповідника «Слово о полку Ігоревім» поповнюються новими предметами. До процесу активно долучаються небайдужі люди, які підтримують справу збереження історико-культурної спадщини. В 2024 році основний фонд музею поповнився предметами декоративно-ужиткового мистецтва, серед яких – вишиті рушники, божники, чехлики тощо. Вони датуються ХХ ст.

В'язовик Ніна передала музею рушники, вишиті її матір'ю, Пархоменко Анною Євменівною. Орнаменти на них виконані в техніці «гладь».

Порохняч Олена подарувала чехлик і рушники, виготовлені її бабусею, Король (Пупловською) Марфою Василівною. Стодольська Марія – передала вишиті «хрестиком» рушники, створені її матір'ю, Сивоконь Галиною Іванівною. Сподіваємось, що дарування продовжиться і надалі, стаючи доброю традицією для збереження нашої української історико-культурної спадщини. Колектив музею щиро дякує всім дарувальникам!

Засновники: Чернігівська обласна рада КЗ Новгород-Сіверський історико-культурний музей-заповідник «Слово о полку Ігоревім»
Свідоцтво про реєстрацію: ЧГ №662-311Р від 9.01.2019 р.
Адреса редакції: 16000, Чернігівська область, м.Новгород-Сіверський, вул. Слобідська, 1
e-mail: slovo@cg.ukrtel.net
Електронна версія на сайті - ns-nslovo.org.ua
Наклад - 200 примірників. **Замовлення №2098**
Друк: ФОП Жилінкова Л.В.,Чернігівська обл., м. Мена, вул. Армійська, 23, тел. (099) 033 55 84

Редакція не завжди поділяє точку зору автора (авторів). За точність викладених фактів і цитувань несе відповідальність автор (автори).

«Новгород-Сіверські старожитності»

Редакційна колегія:
Олена Матюк Олена Радченко
Світлана Дубовець Ірина Лобачова
Наталія Андросенко Наталія Коврижко
Світлана Приход

Розповсюджується безкоштовно
Редакція газети «Новгород-Сіверські старожитності» запрошує до співпраці краєзнавців, науковців, істориків, літераторів.